

z danymi ilościowymi dotyczącymi badań południowego podgrodzia w latach 1975–1979, określono w niej powierzchnię przebadaną w poszczególnych kampaniach wykopaliskowych oraz liczbę odkrytych obiektów osadowych i grobowych. Czytelnik został poinformowany o metodzie eksploracji, sposobie dokumentowania obiektów i zabytków ruchomych oraz pracach laboratoryjnych. Pochówki, wzmiankowane w tabeli na s. 10, zostaną omówione w tomie poświęconym znaleziskom grobowym z Břeclavia-Pohansko.

Drugi rozdział pracy (s. 13–45) dotyczy obiektów osadowych z południowego podgrodzia w Břeclaviu-Pohansko. Uznano za nie 436 różnego rodzaju ślady, z których część po eksploracji okazała się nie mieć związku z obiektami. Zachowano jednak pierwotną numerację – w wykazach tabelarycznych brak więc niektórych numerów. W obrębie południowego podgrodzia wyróżniono trzy strefy osadnicze. Pomimo braku różnic chronologicznych w znalezionych materiałach i nie stwierdzonych różnic funkcjonalnych, zostały one nazwane osadami I–III (porównaj plan). Podstawą ich wyznaczenia są tylko koncentracje obiektów (słabo czytelne na załączonym planie). Użycie, w odniesieniu do nich, określenia „osada” prowadzić może do nieporozumień terminologicznych.

Obiekty osadowe zostały określone pod względem funkcji (tabela 1 – Přehled 1) i następnie omówione szczegółowo w grupach funkcjonalnych. Tabela 1 zawiera informacje dotyczące lokalizacji poszczególnych obiektów, ich przynależności do danej grupy obiektów (osad I–III), funkcji, liczby fragmentów ceramicznych i kości zwierzęcych, numery inwentarzowe znalezisk oraz numer tablicy, na której przedstawiono rzut i profil obiektu oraz wybrane zabytki ruchome.

Obiekty osadowe zostały podzielone na dwie zasadnicze grupy funkcjonalne: 1. mieszkalne, 2. gospodarcze i związane z wytwórczością. Omówione zostały cechy decydujące o określeniu typu tych obiektów. Rozpoznano trzy rodzaje pozostałości po budynkach mieszkalnych: czworokątne ziemianki (tabela 2 – Přehled 2); wyraźnie zagłębione, podłużne ziemianki (tabela 3 – Přehled 3) oraz prawdopodobne budowle naziemne (tabela 4 – Přehled 4). Autorka szczegółowo omówiła elementy budowy i rozplanowania obiektów, wyjaśniając podstawy ich wydzielenia. Wśród obiektów gospodarczych i związanych z wytwórczością wyróżniono te, które łączą się z prowadzeniem gospodarstw domowych, zabezpieczeniem dobytku, zapasów i inwentarza oraz przechowywaniem i przetwórstwem ziemiopłodów (tabela 5 – Přehled 5). Niewielka liczba obiektów uznana została za pozostałości różnego rodzaju warsztatów wytwórczych – głównie ze względu na nagromadzenie w nich określonych zabytków ruchomych (tabela 6 – Přehled 6). Z działalnością gospodarczą powiązane zostały, znalezione bez związku z innymi obiektami, ogniska i piece (tabela 7 – Přehled 7). Na terenie omawianego podgrodzia natrafiono na pozostałości trzech studni. Po dokładnej analizie znalezisk, jedno zakwalifikowano jako skarb (s. 43–44). Końcowa część rozdziału dotyczącego obiektów osadowych poświęcona została jamom o trudnym do ustalenia przeznaczeniu.

Kolejny rozdział monografii (III. Rozbor nálezu, s. 47–86) zawiera szczegółową analizę zabytków ruchomych, które zostały znalezione na terenie południowego podgrodzia w Břeclaviu-Pohansko. Opisano je w obrębie kategorii funkcjonalnych. Ceramikę naczyniową i kostny materiał zwierzęcy, ze względu na masowość występowania, potraktowano inaczej – jak gdyby z pominięciem ich funkcji (zgodnie z przyjętą przez Autorkę zasadą, np. naczynia powinny znaleźć się w rozdziale o przedmiotach domowego użytku czy też służących przetwarzaniu żywności). Do kategorii narzędzi związanych z uprawą ziemi zaliczono przedmioty o bezpośrednio takim przeznaczeniu (radlice, kroidła pługów, motyki, sierpy i kosy), ale także używane do obróbki płodów rolnych (prażnice czy kamienie żarnowe). Z wytwórczością rzemieślniczą związane są narzędzia do obróbki drewna, drobne elementy metalowe będące okuciami lub zakończeniami przedmiotów wykonanych z innych surowców, narzędzia kowalskie, półsurowce żelazne i osełki. Osobno potraktowano przedmioty związane z wyrobem tkanin (niektóre nożyki, zgrzebła oraz przęśliki i ciężarki tkackie) oraz obróbką skóry. Następne kategorie omówionych zabytków to broń i elementy wyposażenia jeździeckiego, licznie znajdowane w obiektach osadowych południowego podgrodzia. Osobne miejsce zajmują

drobne „sprzęty” domowe jak wiadra, miski żelazne, noże, brzytwy. Naczynia ceramiczne opisane zostały pod względem morfologicznym, z przypisaniem poszczególnych form do flasz, misek i garnków. Wśród tych ostatnich wydzielono kilka grup i typów różniących się szczegółami budowy. Naczynia o odmiennych formach (tutaj – importy) oraz znaki garncarskie omówiono na końcu tej części rozdziału. Liczne przedmioty kościane i rogowe zostały opisane w ramach poszczególnych kategorii wyrobów – grup funkcjonalnych. Kolejną część rozdziału stanowi analiza ozdób i części stroju.

Ostatnia część rozdziału dotyczącego zabytków ruchomych, to przedstawienie typów przedmiotów, które mogą być w różnym stopniu pomocne przy ustalaniu chronologii. Autorka wskazuje te z nich, które zadecydowały o datowaniu poszczególnych obiektów i całości osady.

Kolejna część monografii ma charakter interpretacyjny. Omówiony w niej został przestrzenny podział osady na południowym podgrodzium (s. 87–91), zakres działalności gospodarczej i wytwórczej jej mieszkańców (s. 91–94) oraz funkcja podgrodzia i jego związek z grodem (s. 94–99). Warto zwrócić uwagę na rozważania dotyczące przeznaczenia osady (ramowo datowanej pomiędzy przełomem VIII i IX w. a końcem X w.). Bogactwo i różnorodność znalezisk umożliwiły przedstawienie wiarygodnej tezy o osadzeniu w tym miejscu drużyny wojskowej, utrzymywanej przez władcę. Względy strategiczne zadecydowały o tym, że powstało osiedle zamieszkiwane przez gotowych do służby żołnierzy oraz ich rodziny. Mieszkańcy w małym stopniu zajmowali się działalnością gospodarczą, gdyż władca-dowódca zapewniał im utrzymanie w zamian za stałą gotowość do pełnienia służby wojskowej.

Omawiana monografia ma być pełnym opracowaniem osady południowego podgrodzia Břeclavia-Pohansko. Tekst zaopatrzony w zestawienia tabelaryczne i tablice ilustracyjne daje możliwość zapoznania się z wszystkimi obiektami i materiałami osadowymi odkrytymi na stanowisku. Wyczerpująco przedstawione zostały zagadnienia związane z zabudową i rozplanowaniem obiektów oraz zabytkami ruchomymi o charakterze niemiasowym. Należy podkreślić walory tabelarycznego opisu obiektów i wspomnianych wyrobów. Zasób informacji przedstawionych w tabelach jest kompletnym uzupełnieniem analizy w części tekstowej. Pewną niedogodność stwarzają tablice z ilustracjami. W przypadku rysunków obiektów mamy do czynienia ze schematyzmem dostosowanym do skali zmniejszenia. Znaczne pomniejszenie utrudnia także pełne zapoznanie się z faktycznym wyglądem zabytków metalowych.

Okoliczność, że poszczególne kategorie wyrobów omówione zostały w grupach o określonej funkcji może prowadzić do nieporozumień. Za przykład mogą posłużyć przęśliki i ciężarki tkackie, które zostały opisane w rozdziale dotyczącym produkcji tkanin (s. 57), ich analiza natomiast znajduje się na s. 75–76, w rozdziale poświęconym wyrobom ceramicznym (Ostatní keramické výrobky – Pozostałe wyroby ceramiczne), o czym czytelnik nie jest przez Autorkę poinformowany, np. w formie odpowiedniej uwagi w części opisowej. Niedosyt pozostawia część dotycząca ceramiki naczyniowej znalezionej na terenie podgrodzia. Jej omówienie nie wykracza poza ramy tradycyjnej, morfologicznej klasyfikacji. Jedyną cechą potraktowaną osobno są znaki garncarskie występujące na dnach niektórych naczyń.

W rozdziale podsumowującym monografię czytelnik styka się ze świadectwem pewnej niestaranności. Na próżno będzie szukał w spisie publikacji wykorzystanych w opracowaniu (s. 113–118) piętnastu pozycji, na które powołuje się Autorka. Szczególnie drastyczne tego rodzaju braki widoczne są na s. 94–98, na których J. Vignatiová wymienia, czasem kilkakrotnie, pięć prac nie umieszczonych w wykazie literatury (np.: Łowmiański 1967; tenże 1970; Choc 1967; Vaněček 1949). W przypadku cytowania kilku dzieł jednego autora wydanych w tym samym roku, z reguły pomija oznaczenia literowe umieszczone w wykazie bibliograficznym, które umożliwiają identyfikację opracowania.

W pełni doceniając ogromny nakład pracy konieczny do przygotowania do druku monografii tak rozległego i bogatego stanowiska jakim jest Břeclav-Pohansko II, nie można było nie wspomnieć o wymienionych usterkach, które mogą utrudnić korzystanie z niej.

Anna Tyniec